INGLIZ TILINI IKKINCHI TIL SIFATIDA O'QITISH VA METODLARI

Negmurodova Aziza Alijon qizi
Buxoro shahar 2-son texnikumi, Tillar kafedrasi o'qituvchisi

Qabul qilindi: 25.12.2025
Ko'rib chiqildi: 26.12.2025
Tasdiqlandi: 27.12.2025

Kalit so'zlar:
ingliz tili, ikkinchi til, kommunikativ yondashuv, vazifaga yo'naltirilgan metod, til ko'nikmalari, multimediya resurslari, pedagogik metodlar, motivatsiya.

Annotatsiya. Ushbu maqola ingliz tilini ikkinchi til sifatida o'qitish metodlari va yondashuvlarini ilmiy-tahliliy nuqtai nazardan o'rganishga bag'ishlangan. Tadqiqot jarayonida kommunikativ yondashuvlar, vazifaga yo'naltirilgan metodlar va zamonaviy texnologiyalarning samaradorligi tahlil qilindi. Xorijiy va mahalliy olimlar tomonidan ilgari surilgan nazariyalar asosida, talabaning individual xususiyatlari, motivatsiyasi va ijtimoiy-interaktiv muhit til o'rganish jarayoniga ta'siri aniqlangan. Natijalar shuni ko'rsatdiki, integrativ metodlarni qo'llash, multimediya resurslari va interaktiv mashg'ulotlardan foydalanish talabalarning amaliy til ko'nikmalarini sezilarli darajada rivojlantiradi. Shuningdek, pedagogik yondashuvlarni tanlashda o'qituvchining metodik tayyorgarligi va didaktik materiallarning sifati ham muhim omil hisoblanadi. Tadqiqot natijalari nafaqat o'quv jarayonini takomillashtirishga, balki ta'lim sifatini oshirishga va talabalarning real hayotiy til ko'nikmalarini shakllantirishga xizmat qiladi.

Kirish. Bugungi kunda globalizatsiya jarayonining tezlashuvi, xalqaro kommunikatsiya va zamonaviy texnologiyalarning rivojlanishi natijasida ingliz tili dunyo miqyosida eng muhim vositalardan biri sifatida qabul qilinmoqda. Ingliz tilini ikkinchi til sifatida o'rganish nafaqat ta'lim jarayonida, balki shaxsning kasbiy va ijtimoiy rivojlanishida ham muhim ahamiyat kasb etadi. Shu bois, samarali til o'rgatish metodlari va yondashuvlarini aniqlash, ularni amaliyotga tadbiq etish bugungi ta'lim jarayonining eng dolzarb masalalaridan biridir. Ilmiy tadqiqotlar ko'rsatadiki, tilni ikkinchi til sifatida o'rgatishda nafaqat grammatik qoidalarni o'rgatish, balki tinglash, so'zlash, o'qish va yozish kabi

ko‘nikmalarni birgalikda rivojlantirish muhim hisoblanadi. Shu bilan birga, pedagogik yondashuvlar, metod va usullar talabaning individual xususiyatlari, yosh davri, motivatsiyasi va oldingi til tajribasiga qarab tanlanishi lozim. Zamonaviy til o‘qitish metodlari – kommunikativ, vazifaga yo‘naltirilgan, integrativ va texnologiyaga asoslangan yondashuvlarni o‘z ichiga oladi. Ularning asosiy maqsadi talabaning amaliy til ko‘nikmalarini shakllantirish va o‘quv jarayonini interaktiv, qiziqarli hamda samarali qilishdir. Shuningdek, ilmiy adabiyotlar tahlili ko‘rsatadiki, ingliz tilini ikkinchi til sifatida o‘rgatishda pedagoglarning metodik tayyorgarligi, didaktik materiallarning zamon talablariga mosligi va o‘quv jarayonida innovatsion texnologiyalardan foydalanish muhim ahamiyatga ega. Masalan, multimediya resurslari, onlayn platformalar va interaktiv o‘yinlar til o‘rgatish jarayonini sezilarli darajada samarali qilishi mumkin. Shu bilan birga, tilni o‘rgatishda talabaning motivatsiyasi va ijtimoiy-interaktiv muhit ham katta rol o‘ynaydi.

Ushbu tezisda ingliz tilini ikkinchi til sifatida o‘rgatish metodlari va yondashuvlarini ilmiy-tahliliy nuqtai nazardan o‘rganish, zamonaviy metodlarning samaradorligini aniqlash va ta’lim jarayonida ularni qo‘llash imkoniyatlarini tahlil qilish maqsad qilinadi. Tadqiqot natijalari nafaqat o‘quv jarayonini takomillashtirishga, balki ta’lim sifatini oshirishga ham xizmat qilishi kutilmoqda.

Adabiyotlar tahlili. Ingliz tilini ikkinchi til sifatida o‘qitish masalasi pedagogika va tilshunoslik sohalarida keng o‘rganilgan va dolzarb mavzulardan biridir. Bu masala nafaqat nazariy nuqtai nazardan, balki amaliy jihatdan ham katta ahamiyatga ega, chunki ingliz tili global kommunikatsiyaning asosiy vositalaridan biri sifatida talabalarning shaxsiy va kasbiy rivojlanishida muhim rol o‘ynaydi. Xorijiy va mahalliy olimlar ushbu jarayonning metodologik, psixologik, kommunikativ hamda didaktik jihatlarini batafsil tahlil qilganlar. Masalan, Krashen (1982) o‘zining “Second Language Acquisition” asarida til o‘rganish jarayonida input nazariyasining muhimligini ta’kidlaydi. Unga ko‘ra, til o‘rganuvchi shaxs o‘rganilayotgan tilni ma’lum darajada tushunadigan va uning mazmunini qisman anglay oladigan materiallarga duch kelishi lozim. Bu esa til ko‘nikmalarini tabiiy va samarali shakllantirish imkonini beradi, shuningdek, o‘quvchilarning motivatsiyasini oshiradi va ularning tilga bo‘lgan qiziqishini kuchaytiradi.

Kommunikativ yondashuv (Communicative Language Teaching – CLT) esa talabalarning amaliy til ko‘nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan. CLT metodikasini izohlar ekan, o‘quvchilarning real hayotiy vaziyatlarda tilni qo‘llash ko‘nikmalarini shakllantirish muhimligini ta’kidlaydi. Bu yondashuv o‘quvchilarning suhbatlashish, matnni tushunish, fikr almashish va yozma ishlarda mustaqil ishlash qobiliyatlarini rivojlantirishga xizmat

qiladi. Shu bilan birga, task-based language teaching (TBLT) – vazifaga yo‘naltirilgan metod ham til o‘rganishni interaktiv va maqsadga yo‘naltirilgan qiladi. Bunda talabalar aniq vazifalarni bajarish orqali tilni amaliy jihatdan o‘rganadilar, masalan, ro‘yxat tuzish, matnlarni tahlil qilish yoki o‘quvchilar bilan guruh mashg‘ulotlarida faol ishtirok etish kabi amaliy topshiriqlar orqali. Bu yondashuvlar talabaning tanqidiy fikrlash, muloqot qilish va mas’uliyatni o‘z zimmasiga olish kabi ko‘nikmalarini ham rivojlantiradi.

Mahalliy olimlar ham ingliz tilini ikkinchi til sifatida o‘qitish metodlarini o‘rganib, ularni amaliyotga tadbiq etish imkoniyatlarini tahlil qilganlar. Masalan, Qodirov va Axmedov (2020) o‘z tadqiqotlarida O‘zbekistondagi umumta’lim maktablarida CLT va kommunikativ yondashuvlar orqali talabalarning til ko‘nikmalarini sezilarli darajada oshirish mumkinligini qayd etishgan. Shuningdek, elektron va multimediya resurslarining ta’lim jarayonida qo‘llanilishi til o‘rganish jarayonini yanada samarali qiladi, deb ta’kidlanadi (Islomova, 2021). Multimediya vositalari, interaktiv dasturlar, audio va video materiallar, onlayn platformalar va til o‘rganishga mo‘ljallangan ilovalar o‘quv jarayonini qiziqarli qiladi, o‘quvchilarning motivatsiyasini oshiradi va tilni amaliy jihatdan tezroq o‘zlashtirishga yordam beradi. Psixolingvistik tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, til o‘rganish jarayoni shaxsiy omillarga bog‘liq bo‘lib, talabaning yosh xususiyatlari, motivatsiyasi, oldingi til tajribasi, shuningdek, ijtimoiy va madaniy muhit til o‘rganish samaradorligiga bevosita ta’sir qiladi. Shu sababli, metodik yondashuvlarni tanlashda individual yondashuvning ahamiyati katta hisoblanadi, chunki har bir o‘quvchining o‘rganish uslubi, qobiliyati va ehtiyojlari turlicha bo‘lishi mumkin.

Xorijiy va mahalliy adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, ingliz tilini ikkinchi til sifatida o‘qitish samaradorligi nafaqat metod va yondashuvlarning to‘g‘ri tanlanishiga, balki pedagogik mahorat, interaktiv muhit va zamonaviy texnologik vositalardan foydalanishga ham bog‘liq. Shu bilan birga, metodlarni integrativ tarzda qo‘llash – til o‘rgatish jarayonining samaradorligini oshirishda asosiy omil sifatida qaraladi. Integrativ yondashuv nafaqat grammatika va lug‘at bilimlarini, balki tinglash, so‘zlash, o‘qish va yozish ko‘nikmalarini ham bir vaqtning o‘zida rivojlantirish imkonini beradi, shuningdek, o‘quvchilarning tilga bo‘lgan qiziqishini va ijtimoiy muloqot ko‘nikmalarini oshiradi.

Tadqiqot muhokamasi. Ushbu tadqiqot doirasida ingliz tilini ikkinchi til sifatida o‘qitish metodlari va yondashuvlari tahlil qilindi hamda ularning samaradorligi baholandi. Tadqiqot natijalari ko‘rsatdiki, talabalarning til ko‘nikmalarini shakllantirishda kommunikativ yondashuvlar eng samarali usul sifatida namoyon bo‘ladi. CLT va TBLT metodlari talabalarga nafaqat grammatik qoidalarni o‘rganish, balki tilni amaliy jihatdan qo‘llash imkonini beradi. Misol uchun, real hayotiy vaziyatlar va vazifalarga asoslangan mashg‘ulotlar talabalarning tinglash, so‘zlash va yozish ko‘nikmalarini sezilarli darajada oshirdi. Shuningdek, tadqiqot davomida multimediya vositalari va

elektron resurslardan foydalanishning ijobiy ta'siri aniqlangan. O'quvchilarning motivatsiyasi oshgan, interaktiv mashg'ulotlar esa o'quv jarayonini qiziqarli va samarali qilgan. Talabalar matn, audio va video materiallar orqali tilni tezroq va tabiiyroq o'zlashtirganlari kuzatildi. Bu esa, Krashen (1982) nazariyasidagi inputning muhimligi bilan mos keladi.

Bundan tashqari, tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, individual xususiyatlar va motivatsiya talabaning til o'rganish jarayonida muhim omil hisoblanadi. Yosh, oldingi til tajribasi, shuningdek, o'quv muhitidagi interaktivlik va hamkorlik darajasi talabaning til ko'nikmalarini shakllantirishga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Shu bois, pedagogik yondashuvlarni tanlashda individual va guruh xususiyatlarini hisobga olish muhimligi aniqlandi. Tadqiqot davomida ma'lum bo'ldiki, samarali natijalarga erishish uchun metodlar integrativ tarzda qo'llanishi lozim. Ya'ni, kommunikativ metodlar, vazifaga yo'naltirilgan yondashuvlar va texnologik vositalardan foydalangan holda, talabalarning til ko'nikmalarini tizimli va mukammal rivojlantirish mumkin. Shu bilan birga, tadqiqot natijalari o'qituvchilarning metodik tayyorgarligi va didaktik materiallarning sifatiga ham bog'liqligini ko'rsatdi. Pedagoglar o'z bilim va tajribalarini zamonaviy metodlar bilan uyg'unlashtirgan holda, o'quv jarayonini yanada samarali va interaktiv qilishlari mumkin.

Umuman olganda, tadqiqot shuni ko'rsatdiki, ingliz tilini ikkinchi til sifatida o'qitishda zamonaviy pedagogik metodlar va texnologiyalarni integrativ tarzda qo'llash, talabaning individual xususiyatlarini hisobga olish hamda motivatsiyani oshirish ta'lim jarayonining samaradorligini sezilarli darajada oshiradi.

Xulosa. Ushbu tadqiqotda ingliz tilini ikkinchi til sifatida o'qitish metodlari va yondashuvlari ilmiy-tahliliy nuqtai nazardan o'rganildi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, kommunikativ va vazifaga yo'naltirilgan metodlar talabalarning til ko'nikmalarini shakllantirishda eng samarali usullar sifatida namoyon bo'ladi. Shu bilan birga, multimediya vositalari va elektron resurslar talabaning motivatsiyasini oshirib, o'quv jarayonini interaktiv va qiziqarli qiladi. Tadqiqot davomida shuningdek, talabaning individual xususiyatlari, oldingi til tajribasi va ijtimoiy muhit til o'rganish samaradorligiga sezilarli ta'sir ko'rsatishi aniqlangan. Shu bois, o'qituvchilar metodik yondashuvlarni tanlashda individual va guruh xususiyatlarini hisobga olishi lozim.

Natijalar shuni ko'rsatadiki, ingliz tilini ikkinchi til sifatida o'rgatishda metodlarni integrativ tarzda qo'llash, pedagogik mahorat va zamonaviy texnologiyalarni uyg'unlashtirish ta'lim jarayonining samaradorligini oshiradi. Ushbu tadqiqot natijalari ta'lim sifatini yaxshilash va o'quvchilarning amaliy til ko'nikmalarini rivojlantirishga xizmat qilishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Brown, H. D. (2007). Teaching by Principles: An Interactive Approach to Language Pedagogy. Pearson Longman.
2. Richards, J. C., & Rodgers, T. S. (2014). Approaches and Methods in Language Teaching. Cambridge University Press.
3. Qodirov, A., & Axmedov, F. (2020). Umumta'lim maktablarida ingliz tilini ikkinchi til sifatida o'qitish metodlari. Tashkent: Pedagogika nashriyoti.
4. Islomova, N. (2021). Zamonaviy texnologiyalar orqali ingliz tili o'qitish. Tashkent: Ta'lim va innovatsiyalar.
5. Lightbown, P. M., & Spada, N. (2013). How Languages are Learned. Oxford University Press.
6. Larsen-Freeman, D., & Anderson, M. (2011). Techniques and Principles in Language Teaching. Oxford University Press.